

можда споредна спрам велике историјске приче Драгише Васића, истовремено је и тихи вапај младића суоченог са нашим невољама. Не без разлога, последње писмо је Малишино Драгиши Васићу у коме каже да је Осло „леп и сунчан град”, где се штеде енергија и речи.

Имајући све ово у виду, као и много штошта тек напоменуто (рецимо, Микина писма о стању у југословенској влади у емиграцији и њена неефикасна штампа, или белешке Драгутина Зисића, Васићевог ујака, о ратним и послератним временима), добија се утисак да је књига *Bist du Драгишца Васић?* не само романсирана биографија него и модеран роман, у којем се документ и фикција сусрећу у покушају благог и нежног осветљавања не само истакнутог појединца – Драгише Васића – него читавог културно-историјског и приватно-породичног феномена које тај истакнути појединац са собом везује. Другим речима, ова књига није могла бити другачије написана, ако хоће да задовољи подједнако и читаоца разоноде и читаоца књижевне културе.

Виктор ШКОРИЋ

МАРЛИНОВО НЕМ(УШТ)О ЧИТАЊЕ

Драган Бошковић, *Заблуде читања*, Службени гласник, Београд 2015

*Ништа се не добија бадава. И цвеће се расцветљава,
и птице долећу на време, тек после многих сањи припреме.*

*Свет као да се буну проишв првих покушаја
да се најрави план постања, што јест да се он појми.*

*Превазилазећи прошлост, увиђајући разлику
између намера и остварења, ми идемо најред.*

(Виктор Шкловски, *Енерџија заблуде*,
прев. Жанета Ђукић, Просвета, Београд 1985, 34)

Пристајући на сате припреме и на енергију покушаја, Драган Бошковић определио се за пролазак кроз *заблуде*. Након *Заблуда модернизма* (2010), уследила је књига *Заблуде читања* (2015). Ако је Црњански лутао витак са сребрним луком, Бошковић лута енергијом *заблуда*, које можда нису сребрне, али су од драгоценог материјала. Ако се ове две књиге упореде, може се рећи да се не запажа само континуитет научног рада већ и једна палимпсестност чланака, на основу чега је могућно запазити да су ауторове одређене тематске и мисаоне преокупације продубљене, додатно преиспитане, али и критички подривене. Нелагодно је прихватити

стварност *заблуда*, али сам чин прихватања значи и *срећу* на путу трагања за битком српске књижевности.

Потрагу је Драган Бошковић осмислио двама сугестивним знацима: а) на корици књиге налази се слика Дори (Dory) из анимираног филма *Поштрага за Немом* (*Finding Nemo*, 2003) и њен сусрет са медузом коју је хтела да поједе; б) цитат из истоименог филма мото је целе књиге: „I suffer from short-term memory loss...” Слика на корицама јасна је алузија на Дорину заблуду – медуза није храна за њу, већ ће је медуза опећи. Из ове заблуде, међутим, произилази да би, кроз искуство, Дори могла да научи нешто из овог сусрета; могла би, да не пати од непрестаног губитка памћења. Дори, дакле, представља заборав, *заблуду*, а њен живот гомилу неповезаних фрагмената, речју – она је дисконтинуитет који је судбински слепа за потрагу рибе-кловна Марлина за сином Немом. Риба-кловн Марлин (чије име подсећа на име чаробњака) у овом случају могла би да представља самог Драгана Бошковића који је у потрази за српском књижевношћу, оличеном у Нему. Аналогије нису произвољне: улога критичара и теоретичара, научника, јесте помало клоновска (тужна и забављачка) али и чаробњачка и он се према књижевности односи и заштитнички, понекад и престога, као према свом једином детету. С друге стране, Марлинову породицу је као и српску књижевност погодила катаклизма оличена у ајкули, која је аналогна освајању Османлија и једино што је преостало од ње јесте јајашце – Немо, с једним аномаличним перајем које назива *срећним*.

Марлин и Дори заједно трагају за Немом. Дори зна да чита, али пати од заорава; међутим, уз Марлина она почиње да се учи памћењу и води се интуицијом. Пренето на раван књижевности, Драган Бошковић кроз океан српске литературе плива заједно са наслеђем *заблуда* и заорава својих претходника, које преиспитује, са којима се не слаже у неким сегментима, али без којих не би имао шансу да нађе пут до свог Нема, своје српске књижевности, свог *Данила Кица* на задњој страни корица и у свом (*не*)*свесном*... Ово је књига која се лупа по челу и с олакшањем изговара: „Ах, сетио сам се!”

Ево коначно и примера. Прва од седам целина књиге доноси један од значајних радова које осветљава Марлинова потрага, „Завет и насиље канона: *Историја српске књижевности* Јована Деретића”. Пре нисмо имали свеобухватну, до данас немамо алтернативну,¹ поручује Бошковић и додаје да нас је Деретић ослепео и обогатио на дуге стазе. Иако исписује очигледност српске књижевности, оличену у дијалектичком јединству поетичких и идеолошких супротности (Доментијан и Теодосије,

---

¹ Иако је чињеница да до данас немамо алтернативну свеобухватну *Историју српске књижевности*, можда је могућно склопити је на основу историја Димитрија Богдановића, Јована Скерлића, Миодрага Поповића, Милорада Павића и иних, али и *Историје дубровачке књижевности* Злате Бојовић.

Доситеј и Вук, Његош и Бранко, Андрић и Црњански), без Деретићеве *зблуде* зване „реализам/нефикционалност”, без његовог судбинског првог покушаја други покушаји никад се не би десили; не бисмо кренули *најред*. То *најред* уједно и означава свест о „вишеслојности српске књижевности”, о њеном укључивању у европску културу, на чему су на различите начине инсистирали и Скерлић и Богдановић и Павић, и чија је једна од шифара *Византија*.

„Када нисмо Европа, ипак смо Византија. И опет тако Европа.” Бошковић се пита шта је од ње уписано у српску књижевност, дакле, и Византија је Немо, и за њом се трага. С тим у вези, треба подвући и да ауторово, тј. Марлиново трагање има своје етапе, епизоде или чворишта у којима му се придружују и други *трагачи*, будући да је већина чланака књиге *Зблуде читања* првобитно штампана у тематским зборницима које је Драган Бошковић уредио. Поред Византије, ту је и питање егзил(анат)а, јубилеја руског формализма и сл. и ту је Марлин пролазио кроз теоријске авантуре и потраге за „песмом о изгубљеној песми”, тј. последицама „орфејског удеса” и констатацијом да је историја српске књижевности заправо историја егзила, а егзил чува тајну промашаја, тј. премештања...

Марлин је у *Зблудам читања* поставио и претресао неколико прворазредно важних и актуелних проблема. Један од њих, дакако, тиче се „идеолошко-политичког залеђа ’југословенске књижевности’ данас: интеркултуралног и интерлитерарног одговора”, где научник унеколико полемиче са Звонком Ковачем на плану постављања одређених писаца у позицију „између”. Драган Бошковић, са историјским и књижевноисторијским памћењем десрбизовања литературе и културе у циљу југословенског пројекта, с правом предлаже да писце треба разумети у оном „свом”, те да у националном канону треба наћи сопствену интеркултуралност, развити херменеутику диференцијација и проширити канон. У даљем, аутор подрива *зблуде* и стереотипе о Босни, указујући на моћ књижевности да својим *ћоркановским* ходом по огради моста овај наш свет мртвих и вишеструки трагизам осмисли и непоновљиво нам га дарује. Књижевност тако, јасно је, постаје залог хуманитета, као првостепене вредности у свету у који смо бачени, а који је свет као рат, перманентни *йолемос* са собом, светом и Богом, како луцидно и провокативно указује научник у есеју посвећеном двострукој логици стереотипне рецепције Црњанског и Хајдегера.

Проширених зеница, надаље, указује се на хумани лик модернизма у име ускрснућа речи, књижевности, језика, човека, света („Књижевност и хуманизам: Данило Киш и формализам”), али и на „(По)етику и политику” *двојице српских Хамлеја*, Киша и Пекића, Пекића чији хуманизам афирмише грађански поглед на свет. Типологији промишљања о путевима хуманистичких идеја битно доприноси и запажање о брачној зајед-

ници као ретком догађају хуманитета, те пристајању на брак као пристајању на немогуће. Најпоследње, још барем две појединости разлиставају сложеност овог проблема. Будући да је књижевност последње уточиште хуманог смисла, не чуди Бошковићев предлог „лечења литературом” у светлу „цинизма медицине”: како је, наиме, болест истински израз нашег бића, болест постојања лечи се осмишљавањем свог места у свету. Разлучујући функције свештеника (чувара смрти) и лекара (чувара живота), аутор је указао на формирање свести о свету без болести (само ње има) и без смрти (има је више но икад), што доводи до тврдње да тако нема ни људскости.

„Вратите ми моју смрт, моје грехе и моје болести да бих био човек, да бих уопште био човек – гласио би вапај нашег савременика.” Како се, међутим, постаје Човек? Читањем, макар се пролазило кроз *зablуде*, читањем као „хуманистичким месијанством у свету без Бога”, читањем као „отвореношћу сусрета са Другим, текстом, Другим у тексту, отимањем униформизацији”, а читање у коначници „окупља различито”. То је уједно и један од одговора на питање чему књижевност данас. Ако је литература изједначена са слободом, за њу се треба борити, по цену да се буде смешан, подвлачи наш Марлин речи Кишове. По цену да се буде риба-клоун, треба указати на Бошковићеву завршницу књиге, по којој жанр који живимо није *виртуелна комедија*, и да један смајли који се не схвати као *смењак демона* може да нас опече много јаче од оне медузе која је зажарила Дори. Можда више немамо права на *зablуде*, јер следећа би могла да буде смртоносна!

Јелена МАРИЋЕВИЋ

„ДОКТОРУ ИМПРЕУ ВАРАДИЈУ: НЕШТО ИПАК ОСТАЈЕ”

Тибор Варади, *Сјиси и људи: приче из адвокатске архиве*, превео с мађарског Арпад Вицко, Академска књига, Нови Сад 2015

Постоји код Јакова Игњатовића детаљ који говори о разлици књижевности и живота на незабораван начин. Прича о двојици браће која треба да поделе кућу, те као у модерној реализацији метафоре, или цртаном филму, један од њих долази с алатом да је претестерише напола, јавља се у његовим романима, али и у мемоарским записима, као Игњатовићева породична догоровштина. Разлика да се у мемоарима овај догађај остварује само као претња и витлање тестером изнад главе приповедача није кључна – главна ствар је да се он у њима развио до пуног уобличења, *живље* него у роману, уз једну специфичну нијансу. Када након